

Kolektif Hafızanın Yeniden İnşasında Tarihi Yapımların Önemi: Mehmetçik Kutlu Zafer Dizisi Örneği

The Importance of Historical Productions in the Reconstruction of Collective Memory: The Example of Mehmetçik Kutlu Zafer Series

Taşkın ERDOĞAN

Atatürk Üniversitesi, İletişim
Fakültesi, Radyo Televizyon ve
Sinema Bölümü, Erzurum, Türkiye

Öz

Medya toplumsal hafızanın yeniden inşasında son derece önemli bir araçtır. Özellikle televizyon yapımı dizilerin son dönemde artması bu inşanın etkili olmasında önem taşımaktadır. Unutma ve hatırlatma sacayaklarıyla tarihi hafızayı istediği biçimde kurguladığı düşünülen medya zamanın ruhuna uygun yapımlarla toplumsal belleği sürekli biçimde inşa edebilmektedir. Türk dizilerinin geçmişte günümüzde yeniden ele alış biçimleri ideolojik bir anlayışın tezahürü olmakla birlikte bu ideolojinin toplum tarafından benimsenmesi gerçekliğin kurgusal yönünün ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada Türk kolektif hafızasını yeniden canlandırmaya çalışan Mehmetçik Kutlu Zafer Dizisi betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Betimsel olarak yapılan analizde dizide öncelikli olarak geçmişten günümüze unutma hatırlama söylemleri ile ilgili içerikler ile ilgili bir sınıflandırma yapılmış ve içeriklerin bu noktada işlendiği gözlemlenmiştir. Diğer yandan İslam, inanç ve Türklük üçgeni bir kolektif hafıza bileşeni olarak yapılan vurgularda öne çıkmaktadır. Birliğin, vatanın ve hürriyetin önemi ise dizideki içeriklerden elde edilen bir diğer kolektif hafıza inşası unsurudur. Son olarak devlet hafızası ile yapılan toplumsal uyarılar ile ortaya konulan içerikler verilen mesajları güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kolektif hafıza, tarihi yapımlar, Mehmetçik Kutlu Zafer Dizisi

ABSTRACT

Media is an extremely important tool in the reconstruction of social memory. The recent increase in television series, in particular, is important for this construction to be effective. The media, which constructs the historical memory in the way it wants with its legs of forgetting and reminder, is constantly building the social memory with productions in accordance with the spirit of the time. Although the way Turkish TV series are reconsidering the past today is a manifestation of an ideological understanding, the adoption of this ideology by the society shows how effective the fictional aspect of reality is. In this study, Mehmetçik Kutlu Zafer TV series, which tries to revive the Turkish collective memory, has been analyzed with descriptive analysis method. In the descriptive analysis, first of all, a classification was made about the contents of forget-remembering discourses from the past to the present, and it was observed that the contents were processed at this point. On the other hand, the triangle of Islam, faith, and Turkishness stands out in the emphasis on a collective memory component. The importance of unity, homeland, and freedom is another element of collective memory building obtained from the contents of the series. Finally, the contents revealed by the social warnings made with the memory of the state strengthen the messages given.

Keywords: Collective memory, historical productions, Mehmetçik Kutlu Zafer Series

Geliş Tarihi/Received: 07.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 07.12.2022

Yayın Tarihi/Publication Date: 14.02.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Taşkın ERDOĞAN
E-mail: taskinerdogan25@gmail.com

Cite this article as: Erdoğan, T. (2023).
The importance of historical
productions in the reconstruction of
collective memory: The example of
Mehmetçik Kutlu Zafer series.
Communicata, 25, 9-14.

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.

Giriş

Toplumsal hafıza kavramı akademik çalışmalarda çoğunluklu yer verilen konulardan birisi olmuştur. Bu alanda yapılan çalışmalar medya temsilleri üzerinden de ayrıca çeşitlendirilmektedir. Kitle iletişim araçlarının teknolojik gelişmeler ile birlikte hayatın her alanında var olması ise bu çeşitliliğe farklı bir

boyut kazandırmaktadır. Bu süreçlerin yerleşmesinde en önemli araçlardan birisi de medyadır. Kansteiner (2002, s. 179) kitle iletişim araçlarının toplumsal hafıza inşasında görev üstlenmeleri gerekliliğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda hem farklı örnekleri hem de farklı çalışma yöntemlerini benimsemenin gerekli olduğunu da vurgulamıştır. Tarihe ve tarihsel olana bilgiye dönük ilgi hep olmuş ve olmaya devam edecektir. Bu durum hiçbir zaman değişmeyeceği için bir moda değil de onu medyatik veya popüler bir hale getirmektedir (Kanat, 2017, s. 16). Medya oluşturduğu temsiller aracılığı ile önce bireysel daha sonra ise toplumsal bir bellek alanı oluşturmaktadır. Diğer taraftan baktığımızda ise son dönemde Türk dizilerinde ilgi ve merakın yoğunlaştığı tarihi dizilerin geçmiş ile kurduğumuz veya izlerken bile kuracağımızı ilişkiyi biçimlendirmesi noktasında önemli bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz. Bu yönü ile izleyicinin merak dürtüsünü tetikleyen tarihi yapımlar (dizi, film, belgesel vb.) hem bireyin hem de toplumun bu yönde bir okuma ve araştırma yapmasına zemin hazırlayabilmektedir (Işık, 2017, s. 192). Tabii ki bu durumun tersinden okumasını yapmak da mümkündür. Bu noktada medyanın kolektif veya toplumsal hafıza ile olan ilişkisini ortaya koyma adına çeşitli çalışmalarda farklı analizler yapılmıştır. Örneğin Başaran İnce' ye göre (2010) medyanın hafıza inşa etmedeki etkisi iki temel eğilimle açıklanmaktadır. Bunlardan ilki olumlu veya olumsuz mevcut olan geçmiş bilgisini pekiştirmek diğeri ise alternatif geçmiş bilgisi için bir farkındalık oluşturmaktır. Bu noktada hafızanın oluşumu için medyanın işlevleri önemsenmelidir. Bunun nedeni ise aracın kendi aktardığı mesajında ötesinde alıcıların eğilim ve düşüncelerinin ortaya konulabilmesi ile birlikte sadece geçmişini değil bugünü de anlamının önemli olmasıdır (Başaran İnce, 2010, s. 28). Bir diğer bakış açısına göre ise olayları topluma aktarmada aracı rol üstlenen medya bu yönü ile kültürel bir hafıza inşa etmektedir. Ortaya konulan bu kültürel hafıza ise kolektif hafızanın inşasına zemin hazırlamaktadır (Başlar, 2018, s. 148). Bu noktada birbiri ile ilintili olan bu kavramlar ve süreçler medya temsilleri üzerinden yeni bir boyuta kendisini taşımaktadır. 20. yüzyıldan bu yana medya kamusal ya da özel tarihi bilgilerin kayda alınmasında, arşivlenmesinde, inşa edilip yayılmasında ana kaynak olarak öne çıkmıştır. Bu özelliği ile medya; günümüzün olduğu gibi geçmişin de bilgisine erişmede etkili bir araç olmuş ve tarihi bilgilerin de kaynağı olarak görülmüştür. Fakat bu bilgilerin geçerliliği ve güvenilirliği ise sorgulanabilir bir nitelik taşımaktadır (Başlar, 2018, s. 149). Kolektif hafızanın oluşumunda medyanın rolüne atıf yapılan başka bir çalışmaya göre ise medya hayatın bir parçası olarak aynı geçmişin farklı anlamlarını ortaya çıkarabilmektedir. Bu bağlamda modern dünyada ortaya çıkan kolektif hafıza; medyanın dolayımı sonucu ortaya çıkmaktadır. Gerçekliği sembolik bir üretimini yeniden oluşturan medya kullandığı dil ve görsellikle şüpheli mahal vermeyecek bir noktada toplumun güvenini kazanabilmektedir. Değişken bir yapıya sahip olan kolektif hafıza böylece medya aracılığı ile şekillendirilebilmektedir (Akgül & Görücü, 2020). Burada öne çıkan unsur ise medyanın rolünü hangi çerçeveden çizdiğidir. Bir bakıma etkili bir araç olan medya neyi nasıl yansıttığı ortaya konulması gereken bir alan olarak görülmektedir. Bu nedenle bu noktada ortaya konulan benzer yapımlar bir anlamda belirli bir politikanın ürünü olarak düşünülebilmektedir. Örneğin Akgül ve Görücü yapmış oldukları çalışmada (2020) kolektif hafızada derin izler bırakan 28 Şubat sürecinin daha sonradan günümüze kadar medya tarafından nasıl ele alındığı incelenmiş ve egemen gücün kolektif hafızayı politik arzuları doğrultusunda kullandığını ileri sürmüşlerdir. Bu bilgilerden yola çıkarak araştırmadan çıkan sonuç, medyanın

kolektif hafızaya resmî ideolojiyi birleştirerek geçmiş olayı yeniden inşa etmesidir. II. Abdülhamid belgeseli üzerinden yapılan bir çalışmanın çıkarımlarına baktığımızda karşımıza toplumun o döneme ait bilgileri ve II. Abdülhamid hakkındaki algılarının yenilendiği ve bunun üzerinden II. Abdülhamid odaklı bir kolektif belleğin inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan başka bir çıkarım ise II. Abdülhamid belgeselleri aracılığı ile tarih yeniden kurgulanmakla kalmayıp aynı zamanda günümüzde de ilişkilendirilerek mevcut ulusal ve uluslararası siyasete yön verici mesajlar işlenmektedir. Bu mesajlar vasıtası ile hem günümüz hem de gelecek nesiller için bir kolektif belleğin inşa edildiği gözlemlenmektedir (Doyuran, 2018, s. 55). Literatürde görülen bu çalışmalarda medyanın kolektif hafıza ile olan ilişkisi çeşitli açılardan değerlendirilmiştir. Ortak nokta ise etkileşimin olduğu ve medyanın bilinçler üzerinde bir etkisinin varlığıdır. Tarihi yapımlar ile birlikte bu etkileşim iki yönlü olarak düşünülmektedir. Hem geçmişini hem de günümüzü şekillendirme yetisine sahip olduğu düşünülen medyadaki tarihi temsiller bu açıdan önem taşımaktadır. Sancar (2014) kolektif hafızanın inşasında bellek mekanlarının (anıtlar, müzeler, özel evler, heykeller, cadde ve meydan isimleri vb.) yanı sıra edebi eserler ve sembollerin son derece önemli olduklarını vurgulamaktadır. Bu hafıza biçiminin gelişmesinde teknolojik yeniliklerin de dikkate alınması gerekliliği genel anlamda kabul görmektedir. Özellikle medyanın son dönemlerde tarihi yapımlara var olan ilgisi kolektif hafıza düzenini geleneksel anlayıştan kopartarak yeni bir değer haline getirdiği düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Hafıza, tıpkı bir canlı organizma gibi olan bu eylem aslında kişinin geçmişten taşınan kodlar ile birlikte bugünü anlamlandırmasına ve geleceğini oluşturmasına zeminin hazırlamaktadır. Bir üzüntüye sevince anlam katan şey hatırladıklarımız ve unuttuklarımızda saklıdır. Bizi biz yapan şey ya da Kandel'in (2016) ifadesi ile "aslında kim isek o olmamızın sebebi" öğrendiklerimiz ve hatırladıklarımızla ilişkilidir. Birçok kavram gibi hafızanın düşünsel kökeninde yirminci yüzyıl ile başlayan ekonomik, teknolojik ve toplumsal değişimlerin etkisi bulunmaktadır. Modern zamanın kavramlar üzerinden oluşturmuş olduğu değişim rüzgârı hafızaya ve onunla ilgili terminolojiye de farklı kimlikler kazandırmıştır. Hafızanın özellikle 1980 sonrası yeni dünya düzeninde sadece hatırlanılan bir olgu olarak değil egemen düşüncenin ekseninde biçimlendirilmeye çalışılan bir etmen olarak da üzerinde durulmuştur. Böylece bu zamandan itibaren yaşanan değişimler enformasyonun hızlı ve kontrolsüz akışı hafızayı zihinsel eylemden daha çok teknolojik araçların oluşturduğu bir değer olarak da bu alana eklemiştir.

Halbwachs'a göre, kolektif bir hafızaya sahip olmak demek, bir grubu ya da insan topluluğunu oluşturan bireylerin geçmişleriyle ilgili ortak bir imaj ile sahip bu imaj sayesinde kendi birlik ve özgünlüklerinin bilincine varmalarıdır (Hasanov, 2016). Birlikte hatırlama eyleminin ise geçmişten günümüze farklı araçları olmuştur. Sözlü kaynaklar ile başlayan bu süreç, yazı ve fotoğrafı devam etmiş ve günümüzde teknolojinin imkanları ile birlikte medya olanaklarının tamamını kapsamaktadır. Belki de bir diğer yönü ile medya geçmişini ilginçleştirme için yapılan öykülemenin günümüzdeki temsilidir. Burada öykülemeyi kasıt ister bir kitap metni olsun ister gazete içeriği veya bir filmin ya da dizinin konusu olayı açıklayan şey; sadece geçmişte olan bir olayı aktarmayı onun yerine olayı süsleme ve ilginç hale getirme çabasına girmektedir (Schudson, 2007, s. 188). Burada temel savlardan

birisi ise gerçeklik ile kurgu arasında duran izleğin ne olduğudur. Örneğin, görmenin bilmeye dönüştüğü sinemada metaforlar gerçeklik ile ilgili düşüncelerimizi yönlendirici ve şekillendirici bir donanıma sahiptir (Kırmızı, 2012, s. 27). Bir kitle iletişim aracı olan televizyon da hafıza kurucu bir rol üstlenmektedir. Bu rolü ile birlikte gündemdeki tarihi tartışmalardan beslenerek, toplumsal grupların tarihsel olaylara bakış açısındaki konumlarını belirlemektedir (İnce, 2010, s. 26). Televizyon, ayrıca görsel ve işitsel olmanın avantajını fazlasıyla kendinde bulmaktadır. Bir çaba harcamadan insanları bilgiyi edindikleri bir mecra olarak da diğerlerinden farklılaşmaktadır. Çalışmamıza konu olan dizideki içerikler bu bağlamı kapsamaktadır. Sözüň uçucu yazının zorlayıcı olduğu bir toplumsal yapıda izlemek hem eğitici hem de keyif verici bir ritüel olarak öne çıkmaktadır. Bu ritüel ülkemizde televizyon içeriklerinde kendisine son zamanlarda oldukça fazla yer bulmaktadır. Dünya savaşlarında radyonun propaganda amacıyla kullanılmasının etkili olması sonucunda televizyon yayıncılığın da hükümet/devlet tekeli bir yayın anlayış ile bu yıllarda hakim olduğu gözlemlenmektedir (Duman, 2018, s. 61). Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de yayıncılık alanındaki faaliyetleri devlet hiyerarşisi içerisinde yerleştirilen ve kamu kaynaklarını kullanan bu kurumlar halkı bir yandan bilgilendirirken diğer taraftan da resmi ideolojinin ya da mevcut siyasal erkin görüşlerini yansıtan yapılarla dönüşmüşlerdir (Avşar, 2005, s. 98). Ülkemizde önce devlet radyosu yayınları daha sonra ise genel olarak kamu yayıncılığı farklı yönleri ile eleştirilerin odağında olmuştur. Bu eleştiriler ise yoğunlukla iktidarı elinde bulunduran partilerin kamu yayını araçlarını birer propaganda aracı olarak kullanması ekseninde olmuştur (Zengin & Kapır, 2018, s. 1157). Bu eleştiriler çoğu zaman iktidar ve muhalefet partileri arasında arasin siyasal bir çatışmaya dönüşecek noktaya taşınmıştır. Burada vurgulamak istediğimiz ise bu politik tartışmadan daha çok kamusal yayınların temel işlevlerinden ayrışması tartışmasıdır. Kamu hizmeti yayıncılığı, program içerikleriyle oluşturduğu kamusal alan içerisinde toplumun millî değerlerine, ülkenin bütünlüğüne, genel ahlaka uygun içerikler bulunmaktadır. Bu anlamda kamu hizmeti yayıncılığı, gerek toplumun bilinçlenmesi ve beklentilerinin karşılanması gerekse millî bütünlük sağlanması noktasında önemli bir görev üstlenmektedir (Bölükbaş, 2020).

Yöntem

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız dizi betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu yöntemde temel olarak içerikler, gözlemler veya görüşmelerden elde edilen sonuçlar belirli bir düzenleme sonrasında yorumlanarak ortaya konulmaktadır. Elde edilen veriler belirli temalar şeklinde kategorize edilerek özetlendikten sonra yorumlarla desteklenmektedir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2008) betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada araştırma konusu ile ilgili yapılan betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçevede ortaya çıkabilecek veri hataları için ise ikinci aşamada tematik bir çerçevede veriler işlenmelidir. Daha sonraki aşamada ise bulguların tanım yapılmalıdır. Son olarak ise elde edilen bulguların yorumlarının yapılması ile aşamalar tamamlanmaktadır. Bu yöntem de araştırmacı ortaya konulan betimlemelerden kendisine bir yol haritası çizerek kendi yorumlarını yapma ve belirli çıkarımlarda bulunma imkanına sahip olmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 239-240). Çalışma bu kapsamda elde edilecek dizi içerisindeki metinlerden elde edilecek verilerden bir çıkarım yapma ve yorumlama sonucu betimsel bir çerçeve ortaya konulacaktır. Betimsel analiz yönteminin seçilmesinin bir diğer gerekçesi ise politik mesajların anlaşılmasında bu yöntemin verebileceği sonuçlara odaklanılmasıdır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Toplulukların günümüzdeki ilkelerini ve hareketlerini belirleyen asıl etmen tarihsel bağlamdaki geçmiş yaşamlarıyla ilintilidir. Bu ilke ve hareketler önceden şimdiye uzanmakta ve ortaya toplumun düşünsel birikimi çıkmaktadır. Düşünsel birikimden kastedilen şey kolektif hafızadır. Bu çalışmada kolektif hafızanın televizyon dizileriyle yeniden nasıl inşa edilebileceği yapım içerisinde yapılan metinsel çıkarımlar aracılığıyla ortaya konması amaçlanmıştır. Özellikle tarihi diziler içerisinde geçmişe ait yaşanmış olayların kurgusal olarak olabildiğince asıl haline uygun biçimde yansıtılması noktasında çalışılan dizi bu noktada önem arz etmektedir. Bu doğrultuda incelediğimiz Mehmetçik Kutlu Zafer dizisindeki içerikler unutmama ve hatırlatma biçimlerinin ve kolektif hafızaya olan etkileşimin işlendiği içerikler tematik olarak kategorize edilerek bir çıkarım yapma ve yorumlar ile desteklenmesi de çalışmanın amaçlarındandır. Bu noktada yine alınıyandaki diğer çalışmalar ve kuramsal arka plan işlendikten sonra ortaya konulan betimsel analiz ile hem önceki çalışmalar ele alınmış hem de daha sonra yapılacak olan çalışmalara zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamını Mehmetçik Kutlu Zafer dizisi oluşturmaktadır. Yine çalışmada kolektif hafızanın bütünlüğünün bozulması için tüm bölümler (33 bölüm) incelenmiştir. Bu noktada dizinin birçok içeriğinde benzer içerikler göze çarpmaktadır. Bu içeriklerin betimsel bir analiz ile yorumlanması sonucunda ortaya daha geniş çerçevede incelenebilecek bir kapsamı da sonraki çalışmalar için sunmaktadır. Kolektif hafıza ile ilgili medyada birçok tarihi yapım olmasına rağmen belirlenen amacın bu dizi ile örtüşmesi nedeniyle diğer yapımlar örneklem dışı tutulmuştur. Böylece yapılan çalışma farklı yöntem ve saha çalışmaları ile desteklenmediği için belirli bir sınırlılıkla kalmıştır. Ayrıca karşılaştırmalı bir analiz yapılmaması da çalışmanın bir diğer sınırını oluşturmaktadır. Bu noktada ortaya konulan diğer medya yapımları özel ve kamu yayını bağlamında ele alınarak yapılmaması da farklı bir sınırlılık olarak düşünülmektedir.

Mehmetçik Kutlu Zafer Dizisinin İncelenmesi

Birinci Dünya Savaşı sırasındaki Kut kuşatması Türk kamuoyu tarafından o dönemde oldukça yakından takip edilmiş ve 140 gün süren Kut kuşatması için birçok haber ve makale yayımlanmıştır. Bu haberler ise Osmanlı genelkurmayının resmî tebliğlerine ve Avrupa'dan gönderilen telgraf haberlerine dayanılarak yazılmakta idi (Özçelik, 2015). Bu kuşatma tarihte Osmanlı'nın Çanakkale zaferinin akabinde kazandığı önemli bir zaferdir. Zafer hem Osmanlı da hem de diğer müttefik ülkelerde sevinçle karşılanmış ve yenilgiye uğratılan İngiltere için ise önemli bir itibar kaybı olarak kayıtlara geçmiştir (Olgun & Babaoğlu, 2020, s. 477). Bu noktada zaferin yaşandığı dönemde hem kamuoyu hem de basın yayın organları bu zafer ile yakından ilgilinmiş ve çeşitli yansımaları olmuştur. Zafer İstanbul ile birlikte tüm ülkede büyük bir coşku ile kutlanmış ve şehirler bayraklarla donatılmıştır. Ayrıca İngilizler'in teslim olmasının haberi Berlin, Viyana, Peşte ve Sofya gibi diğer müttefik ülke başkentlerinde de coşku ile resmî karşılanmış ve kutlanmıştır (Özçelik, 2015, s. 367). Öyle ki Özçelik'in de (2015, s. 370) ifade ettiği gibi Kut'ül Amare zaferinin Türk kamuoyu tarafından hakkıyla bilinmediği de bir gerçektir. Dönemizden günümüze gelinene kadar sürece baktığımızda ise kamuoyunun gündemine bu zafer özellikle 2015 yılında yüzüncü yıl kutlamaları noktasında ortaya konulan farkındalık ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu noktada ortaya konulan yapımlardan olan Mehmetçik Kutlu Zafer dizisi ise

Kutül'- Amare kuşatmasını izleyiciye yansıtmak amacı ile gerçek bir olay üzerinden ele alınmış kurgusal tarihi bir yapımdır.

Osmanlı Devleti'nin son büyük zaferi olarak tarihe geçen ve İngilizlerin bozguna uğratıldığı Kutül-Amare kuşatmasını anlatan dizinin yapımcılığını ve senaristliğini Diriliş Ertuğrul dizisi ile tanınan Bozdağ film yapım şirketinin sahibi Mehmet Bozdağ yapmıştır. 18 Ocak 2018 tarihinde TRT 1 ekranlarında Mehmetçik Kutül Amare ismi ile yayınlanmaya başlayan dizinin ikinci sezonunda Mehmetçik Kutlu zafer olarak devam etmiştir. Dizinin yönetmenliğini Mustafa Şevki Doğan ve Kamil Aydın birlikte yapmıştır. Dizide Kaan Taşaner, İsmail Hacıoğlu, İsmail Ege Şaşmaz, Cansu Tosun, Özgü Kaya, İlker Aksum ve Serdar Gökhan gibi ünlü isimler oyuncu olarak yer almıştır. İki sezondan oluşan dizi 33 bölüm yayınlanmış ve 31 Ocak 2019 tarihinde final bölümü ile sona ermiştir. Türkiye tarihinin ilk tohumlarının atıldığı dizi olarak da tanımlanan yapım unutulmuş bir tarihi başarıyı gündeme getirmesi iddiası ile çok konuşulmuştur. Unutturulmaya çalışılan zafer olarak tanıtımı yapılan diziyi TRT Genel Müdür İbrahim Eren' de sosyal medya hesabından "Şanlı tarihimizin unutulmuş zaferi Kutül Amare'yi muhteşem bir prodüksiyonla hayata geçirdik" mesajı ile duyurmuştur. Nihayetinde tarihsel hafızada önemli bir yer tutması gereken olayın bilinçlerden arındırılmasının uluslararası politik saiklerle açıklanmasının bir diğer boyutu ise iç politikada bulunduğu karşılığı ve medyada temsili olarak bu yapımdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 'Kutül Amare' dizisinin Beştepe'de düzenlenen tanıtımına katılması(aa.com.tr) ve daha sonrasında her yıl kutlanması ve yıldönümlerinde verdiği mesajlar ile de bu savı destekler bir tablo çizmektedir. Çalışmamız kapsamında ele aldığımız dizi Birinci Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi'ndeki Kutül Amare kuşatmasındaki Süleyman Askeri Bey'in kumandasındaki Osmancık Taburunun mücadelesini ana karakter Mehmet ve arkadaşları ekseninde işlemektedir.

Geçmişten Günümüze Unutma Hatırlama Söylemleri

Dizi, tanıtım videosunu "Ey vatan, ey ana, ey yar, ey evlat, ey millet çölün kızgın topraklarına kaniyla destan yazan Mehmetçiğin destanı unutma; unutma ki Mehmet Bağrıyanık bu topraklarda sahipsiz kalmasın unutma ki bir daha düşman toprağımıza göz dikmesin" cümleleri ile başlatır.

Ayyıldız bayrağın ön plana çıkarıldığı bu sahnede doğrudan toplumdaki kolektif hafızanın canlandırılmasına vurgu yapmaktadır. Unutmanın toplumsal bir hastalığa dönüşmesinin sonuçlarına atıf yapan bu cümle bir diğer taraftan gelecek nesillere milliyetçi bir söylem üzerinden tavsiyelerde bulunmaktadır. Buradan itibaren izleyicide geçmişle bugünün birbirinden ayrı olmadığı mesajı verilmiştir. Geçmişinden koparak toplumsal hafızasını zedeleyen bir milletin geleceğini inşa etmesinin imkansızlığına vurgu yapılmaktadır.

Bir diğer tanıtımında ise Süleyman Askeri'nin "Ya olacağız ya öleceğiz" vurgusuna *emret komutanım* diyerek cevap veren kahraman bir anlamda verilen mesajı güçlendiren sahne ve mimik hareketlerinin yanı sıra ses tonu ile de bilinçaltına göndermeler yapmaktadır. Yine kaderin her kuşağa ayrı bir rol biçtiği vurgusu dün olanın bugün veya yarın da karşımıza çıkabileceğini anımsatmaktadır. "İçimizdekilerin ihanetine uğramazsak biz bu harpten galip geliriz" cümlesi ise tam da güncel söylemlerle aynı çizgide bir mesajı içermektedir.

Dizide geçen "Batı, bizden sadece topraklarımızı, madenlerimiz değil, ruhumuzu istiyor... Biz ruhumuzu sadece sahibine teslim ederiz." ifadesi ise inançla birlikte özgürlüğün Türk toplumunda ve

hafıza yapısında geçmişte olduğu gibi bugünde zindeliğini koruması gereken bir argümandır. Bu argümanın bilinçlerde uyandırılmaya çalışılması açısından verilen mesaj bilinçlerdeki bellek mekanlarına yerleştirilmeye çalışılmaktadır. "Onlar istiyorlar ki bütün cihan kendilerine köle olsun... Kendilerine hizmet etsin... Bu arzularına engel olduğumuz için de bizden nefret ediyorlar... Biliyorlar ki Türk hayal edince bütün cihan değişir" ifadesi ise bir anlamda yeni nesillere her daim içinde var olan ve genlerinden gelen bu kudretin farkında olunması gerektiğini işlemektedir. Yine devam eden bir replikteki "Bizi bugün hayalcilikle suçlayanlar Trablusgarp'a giderken de... Ablak dağlarına çıkarken de... Garb-ı Trakya cumhuriyetini kurarken de aynı şeyi söylüyorlardı." Bu ifade ile birlikte verilmek istenen mesaj hayal sınırlarını zorlarken dahi geçmişte yaşananların örnek alınması gerektiğidir. Artık çağın geçmişte olduğu gibi bugün de Türk çağı olabilecek bir noktaya gelebilmesi için maziden atıye bir yolculuğunun başlangıcını uzakta olmadığını topluma enjekte edilmesi gerektiği ise bir diğer çıkarım olarak düşünülmektedir.

"Sevgili dostum, Osmanlı'ya bu savaşa katılmasının cezasını kesmeliyiz. Siz, tarihi intikamınızı alın. Biz de bir düşmanı yok etmenin mutluluğunu yaşayalım." Uyarısına dizide yer verilirken düşmanın da aynı perspektifte bir tarihi hafıza odağında olduğu ve buna karşı her zamana hazırlıklı olunması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Ayrıca dizide yine geçmişin de atfettiği önem zaman zaman işlenmektedir. "Sancağımızın dalgalandığı her yer, bize kutsaldır... İçimizdeki tefrikalara son verip... Düşmanı topraklarımızdan sökeceğiz... Kadim mazimiz, bu vazifeyi, insanlığın bekası için omuzlarımızımıza yüklemiştir... Cihanı, Haçlıların vicdanına bırakmayacağız..." Buradaki kadim mazimiz ifadesi bir anlamda her dönem farklı mesaj türleri ile kolektif belleğe işlerlik kazandırılmaya çalışıldığı gösterilmektedir. Yine ilerleyen bölümlerdeki "Kürşat'ın 40 çerisini duymadın mı Mevlüt Çavuş" diyen Üsküplü bir bakıma tarihin en eski sayfalarını açarak günümüze ışık tutmaktadır.

Yine diziyeye sonradan katılan Baba Haydar karakterinin replikleri de bu bağlamı güçlendirmektedir. "Biz mazlumlar için zalimlerin hükümlerini ateşe verenlerdik... Adalet için at üstünde serhat boylarını vatan belleyenlerdik. İnsanlığın refahı için cihanın rahatını kaçıranlardık..." diyerek verdiği mesaj bir anlamda yeniden dirilişin muştusunu zihinlere işlemektedir. Yine başka bir sahnede "Atalarımız, buralara geldiklerinde, dillerinde çiçekli böcekli şarkıları yoktu. Önlerinde, kurt başlı tuğlar, bellerinde ucundan kan damlayan yatağanlar vardı. Bu topraklar, miğferlerinde 'Dünya bir gündür' yazan dedelerimizin kılıç hakkıdır!" denilerek dün unuttmanın bugünü karartacağı geleceği ise yok edeceğinin vurgusu yapılmaktadır.

Farklı bir sahnede "Bakıyorum da şehitlerimizin matemini yaşamayı tez vakitte unuttunuz. Gelirken vatan toprağına emanet ettiğimiz dadaşın hakkı yok muydu bu çayı içmeye? Dadaş, ardında gözü yaşlı bir dulla, daha baba diyemeyen bir yetim bıraktı..." cümlesi ile unuttmanın değil hatırlamanın önemini işleyerek sadece toplumsal olguları değil yaşanmış olayları da bilmenin değeri ortaya konulmaktadır.

İslam, İnanç ve Türklük Vurgusu

Yine Mehmet karakterinin "Ben İslam topraklarının ve Turan diyarlarını hürriyeti için kendi hürriyetimden vazgeçmeye hazırım bu uğurda şehit olmayı şeref sayarım" söylemi ise Müslüman olması ile birlikte kurmuş olduğu her devlette hem İslam'ın sancaktarlığı yapmış hem de Türklüğün ata topraklarından ana yurduna kadar tüm coğrafyanın hamisi olan devletlerin günümüzde de Türkiye

Cumhuriyeti üzerinden bu misyonun devam ettirilmesi gerektiği mesajlarını işlemektedir.

"Ben Harbiye Nazırı Enver... Allah'a yemin olsun ki... Tek varlık gayem, dinim ve vatanım için yaşamaktır... Kanımın son damlasına kadar sömürgecilerin oyunlarını bozmak için mücadele edeceğim." cümlesi ise devleti ve milleti ile tek bir gayeye adanmış ömürlerin başarıyı yakalayabileceğini ortaya koymaktadır. *"Ey cihan, titre. İşittiğin, Mehmetçik'in ayak sesidir. Ey sancak, dalgalan. Hissettiğin, alem-i İslam'ın nefesidir."* vurgu ise Türk'ün ve İslam'ın sancaktarlığını yapmış bir milletin bu özelliğini her zaman dinamik tutması gerektiğini anlatmaktadır.

Dizide sık sık inanç vurgusu yapılması da oldukça önemlidir. Bu bir anlamda amaca giden yoldaki araçların da toplumsal yapımız ile örtüşük olması gerektiğinin bir tezahürüdür. *"Harpte galip gelenler zırhları dualarla örülmüş, silahları inançla dövülmüştür. Şayet düşman bu toprakları istiyorsa evvela bizim inançlarımızı elimizden almalıdır. Fakat bizim inancımızı elimizden alabilecekleri hiçbir silah yoktur."* Bu durumun günümüz popüler kültürü ile aşındırılmaya çalışılmasına karşı kullanılan bu argüman bu nedenle dizi de sıklıkla işlenmektedir. Yine bu argüman *"Savaşı kaybettiğin zaman değil, inancını kaybettiğin zaman yenilirsin..."* önerisi ile desteklenmektedir.

Birliğin, Vatanın ve Hürriyetin Önemi

Osmancık Taburunun şehit olan Erzurumlu Dadaş'ın ailesi için yardım toplaması sahnesi ise en zor anında bile vefanın, yardımseverliğin ve birliğin önemine dikkat çekmektedir. Dizide ayrıca hürriyet vurgusu da farklı sahnelerde yoğunlukla işlenmektedir. *"Esarete öleceğime hürriyet yolunda öleyim... Enver Paşa'nın da dediği gibi ya olacağız ya öleceğiz."* gibi tekrarlayan cümleler hürriyet fikrinin Türk'ün tabiatı ile eşdeğer olduğunu göstermekte ve aksi durumun yaşamaktansa ölmeyi tercih etmenin vakarına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca vatanın bir bütünlüğü de işlenen ana temalardan birisidir. *"Ha Trablus ha Bolayır ha Kafkas ha Irak çölleri. Namık Kemal'in dediği hesap; vatan takriben değil, katiyen bizimdir gardaş!"* bir anlamda Erzurum Kongresindeki *"Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür parçalanamaz."* ifadesi ile sadece anın değil her zamanın değeri olarak görülmesini bilinçaltlarına yerleştirmektedir. *"Britanya bayrağının dikildiği bütün topraklara casuslar askerden elli yıl önce girmiştir, hatta bu süre Irak'ta daha da fazladır..."* ifadesinde mücadelenin sadece askeri değil her alanda yapılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Günün kurtaracak hamleler ile mazinin önemi yadsınmamalıdır ve kısa vadedeki kazanımların sonuçlarının ağır olabileceği de unutulmamalıdır. *"Üç kuruşa vatanını satanlar, üç kuruşa muhtaç olacaklar!"* uyarısı bir bakıma her çağın problemi olarak görülmelidir.

Diğer yandan *"Ey Türk kim olduğunu hatırla Gün birlik olmanın, diri olmanın, bir yumruk gibi düşmanın sinesine vurmanın günüdür!"* cümlesi de bir bakıma hafızaya atfedilen bir içerik olarak değerlendirilebilecek bir bakış açısını izleyiciye aktarmaktadır.

Devlet Hafızası ve Toplumsal Uyarı Mesajları

Dizideki toplumsal hafıza vurgusu devletin hafızası ile eşleştirilerek çalışmamızla benzer şekilde işlendiği görülmektedir. *"Bu devletin hafızası kuvvetlidir. Zere miktar yapılan ihanet de sadakat de karşılığını bulur. Amma bugün amma devran dönende..."* Burada devletin hafızasına yapılan atıf aslında topluma da bir mesaj vermektedir. Hüsvrev, Plevne anılarını anlattığı sahne ise bir bakıma hafızayı canlandıran bir imge olarak görülmelidir. Buradaki *"Türk'ten başka her şeyin rağbet gördüğü bir dönem-deyiz"* ifadesi bir bakıma kendimizi sorgulamamız gereken bir

uyarı olarak verilen bir mesaj içeriği olarak dikkat çekmektedir. *"Düşman bizden daha akıllı değil Mehmet'im! Ama aptal da değil!"* diyen Üsküplü ise karşındakini hafife almamız gerektiğinin bizlere yeniden düşündürmektedir. Bu nedenle bağımsızlık tek yönlü değil çok yönlü elde edilmesi gereken bir mefhumdur. Onu sağlayacak unsurlar diri tutulmalıdır. *"İnsan dediğin güneşin altında bir buz parçası. Eğer bir sancağın gölgesi altında değilse erir, yok olur!"* denilerek bir anlamda bu bakış açısı kutsal semboller ile pekiştirilmektedir. Dizide Serdar karakteri ile çoğu zaman öğütler verilerek diğer sahnelerdeki biçimsel unsurlar pekiştirilmektedir. *"Hiddetini dizginlemedikçe, düşmanınızı alt edemezsiniz... Düşmanınızı anlamadıkça, dosta fayda veremezsiniz. Benim size vasiyetim odur ki; asla yei'se düşmeyin, öfkenize yenik düşmeyin, aklınıza pranga vurmayın... Bizi cümle hayvanattan ayıran irademizdir. İradenizi kimsenin eline teslim etmeyin... Allah'a secde edin, düşmana kıyama durun..."* Bu temel bakış açısı bir anlamda belleğin dinamik olan yapısının çatısını oluşturmaktadır. Dizinin son bölümlerinde Halil Bey'in *"Biz de bu yumruk gibi birleşip yaralarımızı saracağız! Evvela çizmelerini kirlettikleri Basra'yı, Kafkasya'yı, Balkanları ve İslam diyarını yeniden ihya edeceğiz!"* teması ile asla ümitsizliğe düşülmemesi gerektiği vurgulanarak her zaman bir çıkış yolunun olduğu imlenmektedir. Ayrıca geçmişle birlikte bugünü birleştirenlerin geleceğini oluşturacağı da verilen alt metin mesajlarının dan biridir.

Sonuç ve Öneriler

Toplumuzda tarihe tarihsel olana karşı duyulan özlem ve saygı dönem içerisinde farklı temsillerle yansıtılmaya çalışılmıştır. Ancak bunun işleniş biçimleri de aynı oranda tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle doğru iletişim kanalları kullanılarak yapılması gerekliliği elzemdir. Toplumdaki kolektif hafızanın inşasında önemli yer tutan medya temsilleri günümüzün sağladığı imkanlar ile daha da öne çıkmaktadır. Tarihi yapımlar ile medya bir anlamda toplumsal hafızayı zinde tutmaya çalışmaktadır. Burada önemli olan neyin nasıl işlendiği sorusuna verilecek cevaptır. Ancak unutulmuş ya da başka bir ifade ile unutturulmaya çalışılan bir zafer olarak yapım şirketi politikacılar ve çeşitli kesimler tarafından yansıtılan ve son dönemde ilgi alanına giren Kutul Amare zafarinin işlendiği Mehmetçik Kulu Zafer dizisi diğer tarihi yapımlardan farklı olarak ortaya koyduğu başlangıcından itibaren verdiği mesajlar ile öne çıkmaktadır. Bunun nedeni ise tarihsel olarak yüzyıl öncesinde elde edilmiş bir zaferin uzun süredir kamuoyu gündeminden uzak olması temasının farklı platformlarda dile getirilmesidir. Bu nedenle zaferin yüzüncü yılında gündem olması ve akademik alanlarda da yeniden tartışılması da bu bakış açısını destekler niteliktedir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü Bağcılar Belediyesi Başkanlığı'nın ortaklaşa düzenlediği ve daha sonra kitaplaştırdığı Kutul-Amare Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu ise bu noktaya dikkatini çekildiğini bir diğer göstergesidir (atam.gov.tr). Bu nedenle mesajın tek kanal aracılığı ile değil çok yönlü olması gerekliliği noktasında bu çalışma bilimsel ve tarihsel yönü olan bir konunun medya temsillerinde nasıl yansıdığı göstermesi bakımından ele alınmıştır. Bir başka ifade ile medyadaki tarihi temsil tek başına yeterli olmamakla birlikte başka kanalların açılmasına veya başka alanları desteklemesine verebileceği katkı açısından önemlidir. Bu amaç ile çalışmada dizinin iki sezon boyunca vermiş olduğu mesajlar kolektif hafızanın inşasına yönelik olarak kategorileştirilmiştir. İlk olarak unutmama eylemine yönelik hatırlatma ekseninde ortaya konulan içerikler dizide sıklıkla işlenmektedir. Bu kapsamda verilen mesajların farklı bölümlerde

tekrarlanması ise bir diğer önemli husustur. Diğer yandan dizideki İslam, inanç ve Türklük vurguları ile öne çıkmaktadır. Bu bir bakıma toplumun milli ve manevi hafızası dinamik tutmaya yönelik bir politika olarak düşünülmelidir. Başka bir tema ise birliğin, vatanın ve hürriyetin önemine dikkat çeken içeriklerin bir araya getirilmesidir. Her toplumda olduğu gibi bizde de bu kavramlar her daim önemli bir yerde kendisini tutmaktadır. Bu nedenle devlet hafızası ile birlikte toplumsal hafızaya dönük verilecek mesajlarda dizinin içeriklerindeki bir diğer kod olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Betimsel analiz sonucunda ortaya konulan bu çıkarımlar doğrudan bir etkiyi ortaya koymak yerine bir durum tespiti yapmaktadır. Çeşitli dönemlerde kolektif hafıza inşasında bu tip mesajlar medyadaki temsillere de yansımaktadır. Çalışmanın giriş kısmında verilen alan yazındaki benzer örneklerde bu kapsamda yapılan ve medya temsillerinin toplumsal veya kolektif hafıza ile olan ilişkisine dönük çalışmalardır. Bu kapsamda dizideki içeriklerin betimsel bir analiz ile ortaya konulması alana dair yapılacak etki çalışmalarına da kaynak olabilmektedir. Bu doğrultuda kitleleri yönlendiren iletişim araçlarındaki içeriğin ne kadar önemli olduğunun da altı çizilmiştir

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akgül, M., & Görücü, F. B. (2020). Kolektif hafızanın oluşmasında medyanın rolü: 28 Şubat haberleri üzerine bir inceleme. *Electronic Turkish Studies*, 15(2).
- Avşar, Z. (2005). Kamu hizmeti yayıncılığı, uluslararası yaklaşımlar ve Türkiye radyo ve televizyon kurumu. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli e-Dergisi*, 1, 93–124. <https://dergipark.org.tr/en/pub/euifdyhd/issue/33168/37003>.
- Başaran İnce, G. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9–30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturveiletisim/issue/64568/985235>
- Başlar, G. (2018). “Kullanıcı üretimi” kolektif hafıza: Adalet yürüyüşü örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 28, 143–175. [\[CrossRef\]](#)
- Bölükbaş, K. (2020). Kamu yayıncılığı bağlamında TRT radyolarına bakış: TRT Radyo 1 ve TRT FM örneği. *TRT Akademi*, 5(9), 52–85
- Doyuran, L. (2018). Tarih içerikli belgesel filmlerde kolektif belleğin inşası (II. Abdülhamid belgeselleri örneği). *Ulakbilge: Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 29–58.
- Duman, K. (2018). Deregülasyon sonrası kamu hizmeti yayıncılığı: RAİ ve TRT üzerine karşılaştırmalı çalışma. *Ulakbilge*, 6(20), 59–84. <http://www.ulakbilge.com/>
- Hasanov, B. (2016). İbn Haldun'da asabiyet kavramı – Maurice Halbwachs'ın “kolektif hafıza” kavramı ile bir karşılaştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1437-1446. [\[CrossRef\]](#)
- Işık, G. (2017). Vatandaşın sensin dizisi ve hafızalarda canlanan bayrak olayı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(2), 182–194. [\[CrossRef\]](#)
- Kanat, C. (2017). *Tarihin medya ile imtihanı. Tarih medya ve kurgu*. Yeditepe Yayınları,
- Kandel, E. (2016). *Belleğin peşinde: Yeni bir zihin biliminin doğuşu*. (M. Doğan, Çev.) . Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kansteiner, W. (2002). Finding meaning in memory: A methodological critique of collective memory studies. *History and Theory*, 41(2), 179–197. [\[CrossRef\]](#)
- Kırmızı, A. (2012). *Sinema tarih ilişkisi ve Fetih 1453*. www.academia.edu.tr.
- Olgun, S., & Babaoğlu, R. (2020). Dönemin kaynaklarına göre Kutül-Amare zaferi (toplu bir değerlendirme). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 39(67), 477–502.
- Özçelik, M. (2015). Kutül Amare zaferinin Türk basınına yansımaları. *Electronic Turkish Studies*, 10(9), 367-388. [\[CrossRef\]](#)
- Sancar, M. (2014). *Geçmişle hesaplaşma: Unutma kültüründen hatırlama kültürüne*. İletişim Yayınları.
- Schudson, M. (2007). *Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri* [Cogito] (B. Kovalmaz, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı (2016). *Kütül-Amare Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle 1. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu*. <https://www.w.atam.gov.tr>.
- TRT. (2022). Mehmetçik Kutlu Zafer . <https://www.trtizle.com/diziler/mehmetcik-kutlu-zafer>.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, F. & Kapır, B. (2020). Kamu yayıncılığında ötekileştirme kültürü: Trt1 ve 16 Nisan referandumu örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8 (2), 1145-1178. [\[CrossRef\]](#)